

United States Holocaust Memorial Museum

Interview with Kole Rauatkov
March 15, 2012
RG-50.676*0003

PREFACE

The following interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Rights to the interview are held by the United States Holocaust Memorial Museum.

The reader should bear in mind that this is a verbatim transcript of spoken, rather than written prose. This transcript has been neither checked for spelling nor verified for accuracy, and therefore, it is possible that there are errors. As a result, nothing should be quoted or used from this transcript without first checking it against the taped interview.

ИНТЕРВЈУ СО КОЛЕ РАКАТКОВ **March 15, 2012**

Интервјуист: Добар ден.

Сведок: Добар ден.

Интервјуист: Ви благодарам што се согласивте да се сретнеме повторно за да ги кажете Вашите сеќавања за потребите на овој проект на Музејот на Холокаустот од Вашингтон. Ве молам кажете ми кое е Вашето име и презиме?

Сведок: Името мое е Ракатков Коле.

Интервјуист: Коле Ракатков?

Сведок: Коле Ракатков.

Интервјуист: Кога и каде сте роден?

Сведок: Ја у Ново Село, штипско Ново Село. Тоа се вика штипско Ново Село.

Интервјуист: Кога?

Сведок: Седми дваесет и седми двајс и втора година.

Интервјуист: Значи дваесет и седми јули 1922 година?

Сведок: Да.

Интервјуист: Ако се сеќавате моите колеги беа кај Вас пред два или три месеци.

Сведок: Знам го тоа ја.

Интервјуист: Направија едно подготвително интервју, денес сме дојдени со професионална опрема за да Ве снимиме повторно и Вашите сеќавања. Така што,

ИНТЕРВЈУ СО КОЛЕ РАКАТКОВ

4

Ве молам кажете ми каков беше животот во Штип и во Ново село пред војната, пред Втората светска војна?

Сведок: Е сега, тогај беме Срби, Турци, Македонци, Евреи и Цигани. Многу живејме убаво, како браќа беме сите. Како една фамилија. Што ми треба, даде ми. Ако му треба, дадам му. Помош. Но многу беме. Тоа беме фамилија една, сите заеднички. Толку имаме слога. Ко кај нас, осум години беше дете, тоа убаво прекара, и на школо одеше со Евреи.

Интервјуист: Добро. Со што се занимаваа луѓето во Штип?

Сведок: Епа секој си тера својта работа. Не му треба, нема интерес за ништо. Гледат да си, да си, на жетварство одеа, на жетва. На лојза, да копат лојза, лојзе, бостани, тутуни, такви работи. То имаме сто. Работа работеме сите, нема да седиш дома, па да лежиш. Јас ти викам сите одеме на работа, и децата. На работа сме. Е зимоска го заколеме гудето и пастрмајлии правеме. Тоа ни беше работа. И само лежи. А снег, сабата топла, лежеме.

Интервјуист: Кажете ми, а Евреите со што се занимаваа?

Сведок: Евреите беа трговци. И тоа добри трговци. Многу добри трговци беа.

Интервјуист: Каде живееја во Штип?

Сведок: Е сега ќе ти кажам. Они живееја, пумпа имаше едно време, пумпа.

Бензиска пумпа. Паркот дека е. Таму имаше црква, там беше црквата на нив, они секоја сабота одеа на црква таму. Ја одеше.

Интервјуист: Каде? Во нивната црква? Во синагогата?

Сведок: Во црквата. Една фамилија бевме. Добро беше со нив. Они имаа таму една каса, каса имаа на вратата. Ко улезе унатре пушта пари у касата. А кој сака да се жене, земат од касата пари и му дават. Да се жене. Тестенлики ли продават, трговец ли ќе биде, што ли ќе биде, нека се снајде. А да леже така нема лежење.

Интервјуист: Значи одевте во сабота во синагогата?

Сведок: Е така, у црквата. Како а викаа? Како а викаа?

Интервјуист: Синагога.

Сведок: Авра, авра.

Интервјуист: Авра. Аха, значи одевте таму.

Сведок: На вратата има каса, голема каса, железна. Кој одеше таму ставаше пари.

Интервјуист: Значи одевте често и во еврејското маало?

Сведок: Да, во еврејското маало. Многу беа добри луѓе.

Интервјуист: А Вашиот татко со што се занимаваше?

Сведок: Татко ми кондурџија беше. Татко ми зема дуќан од Евреите да работи.

Дадоа му го така, пари ништо. Кирија нема. Нека работат, нека јадат парче леб.

Интервјуист: Се сеќавате кој му го даде? Како се викаше човекот којшто му го даде?

Сведок: Ааа, како го викаат, Сакито.

Интервјуист: Сакито.

Сведок: Сакито. Тој беше трговец, трговец.

Интервјуист: И тој му го даде така, без ништо.

ИНТЕРВЈУ СО КОЛЕ РАКАТКОВ

6

Сведок: Ја ти го дуќанот дедо Трајчо, пари не сакам. Многу беа еснаф луѓе.

Домаќини.

Интервјуист: Имаше мупштерии Евреи Вашиот татко?

Сведок: Имаше. Па праќа ме дури. Татко ми викаше: Коле бе, се риби фаќаш на реката, абе дој со мене работи. Е па ти тате, ја ќе работам, има риби на реката.

Интервјуист: А во школо, одевте во Штип или во Ново Село?

Сведок: Во Ново Село. У Ново Село ојде ја, у Ново Село.

Интервјуист: Имавте другарчиња Евреи?

Сведок: Имав, на школо одеа со мене. Колку беме, осум, девет души тука беме. Со мене.

Интервјуист: Евреи?

Сведок: Евреи.

Интервјуист: Се сеќавате на некои од нивните имиња?

Сведок: Абе слики имам јас, слики имам.

Интервјуист: Не во ред, чисто дали Ви текнува на имињата? На некои од нив?

Сведок: Па, па, имаше Мошо, имаше Исак, имаше многу, многу, тоа одамна беше.

А бех осум години, седум години беше.

Интервјуист: Се дружевте?

Сведок: Абе како браќа беме ние.

Интервјуист: Како браќа?

Сведок: Како браќа, верувај. Тоа таков народ не се раѓа. Не како сега, сега те мразат луѓето. Мразат те.

Интервјуист: Одевте кај нив во куќите нивни?

Сведок: Одеше ја, Велиген кога е, кај нас, Божиќ кога е, кај нас, кога е Пасха кај нив одевме сите, децата, ајдеее, идеме таму.

Интервјуист: И? Што се случуваше кога одевте кај нив?

Сведок: Многу убаво. Дома кога ќе дојдат мајка ми носе, носе, носе, јајца даваа на Велигден, на Божиќот ораси, миндали, леблебие, мајка ми.

Интервјуист: А Виe кога ќе одевте кај нив?

Сведок: А ние кога ќе одеме и таму такај исто. Таму кога ќе идеме онаа куќа, онаа куќа, кога ќе идеме: Коле, што правеш? Епа сега мајка ми вика, ја викам ќе одам на Пасха кај Евреите. Оди, вика, синко оди. Оди синко. Ќе одам мајко. И одам тамо такво лепче, бело лепче и јајца варени, и две изварени јајца, и семки еврејски во цепо.

Интервјуист: Ви даваа?

Сведок: Абе тоа беше живот. Не како сега, сега те мразат народот. Многу е народот безобразен, многу е.

Интервјуист: А кажете ми дали некој Ви има зборувано да не одите во еврејското маало?

Сведок: Викаа. Викаа.

Интервјуист: Кој викаше?

Сведок: Викаа: Не ојте кај евреите, викаа, има една каца голема, ќе ве стават во кацата и ќе ви ја пијат крвта. Ја кажувам дома на мајка ми и викам: Мајко мори, што викат овие зборат дека имало каца, ќе ме стават во каца и ќе ми ја пијат крвта.

Кој вика тоа бре? епа така зборат мајко. А ја тамо одам стално загинам и нема ни каца, ни ништо. Ја им рече: Што бе? Имате каца да ми пиете крв. Седум години. Коле, оди да видиш има ли каца. Нема бе, викам. Лажат те, вика, лажат те. Јас со нив порасна. (нејасно) порасна таму. На бањата, прават бања они, ја риби фаќам. Фаќам риби там на реката. Такви големи, мали, носев ги на една врба закачени. И вика: Коле, има ли? Има. Е колку пари? Ај бе, колку даваш, дај ми. Ми даваше два динара. Два динара да купам леб, да купам алва, да купам млеко кисело овчо, се да купам со тие пари. И пак ми останваа пари.

Интервјуист: А кој Ви ги купи рибите?

Сведок: Па они, евреите. Бања правеа. Жени, мажи, там деца.

Интервјуист: Тие одеа таму на бањата?

Сведок: На бања правеа. Секое лето правеа бања они. Секое лето. Добро живееме. Тоа беме ние, тоа беме една куќа. Една куќа. Во таа фамилија. Ама еден ден одам да го врзам магарето на Мерите, да го врзам. Татко ми: Абе Коле, оди тоа магарето врзи го, вика, треба, гладно е. Тате ќе идам, викам. Одам да го врзам магарето, кога гледам Бугари со шлемови. Со пушки, Бугари, војска. Каде бе? Абе, викам, одам да го врзам магарето. Магарето, викам, треба да пасе. И да тибам мамката, вика.

Отиди в к'шти, вика. Амагарето бе, викам. Ја го врзав магарето и одам дома и викам: Мајко, мајко, Евреите дигнали ги.

Интервјуист: Добро за Евреите ќе стигнеме, сакав само да Ве прашам кога дојдоа Германците далесе сеќавате? Ај прво тоа?

Сведок: Сеќавам се, сеќавам се. Четиријес прва дојдоа.

ИНТЕРВЈУ СО КОЛЕ РАКАТКОВ

9

Интервјуист: Четириесет и прва?

Сведок: Четиријес прва.

Интервјуист: Вие до која година учевте во училиште?

Сведок: Па,четврто имам ја, немам повеќе.

Интервјуист: Четврто одделение?

Сведок: Татко ми нема пари па да ме учи. Пари нема. Славчо Стојменски знаеш ли го?

Интервјуист: Да.

Сведок: Со Славчо одеме заедно на школо. Со него одеме заедно на школо.

Интервјуист: А кажете ми, еве кога завршивте со училиште, што работевте после тоа?

Сведок: Епа со татко ми кондурција.

Интервјуист: Му помагавте?

Сведок: И татко ми прави кондури, и ја кондури. На мене ми е занатот кондурција.

Татко мки отиде у бугарско и таму беше кондурција. Отиде у Панчево, у Банат, у Панчево, па тамо кондурција. Беше шеф на кондурциите. У Панчево.

Интервјуист: Се сеќавате ли кога дојдоа Германците во Штип?

Сведок: Четиријесет и прва.

Интервјуист: Вие ги видовте?

Сведок: Виде ги.

Интервјуист: Да?

Сведок: Виде ги, виде ги.

Интервјуист: Како изгледаа?

Сведок: Па не беа лоши. Не беа лоши они. Они не тепаа, не палеа. Не. Ако ги нападнеш, да. Онака не.

Интервјуист: Дали Штип го бомбардираа за време на Втората светска војна?

Сведок: Четиријесет и прва тоа беше. Јас одјев доле на реката, башта со тутун имавме, да ја навадам баштата, да го навадам тутунот. Мајка ми: Оди бе Коле, навади ја баштата. Ќе ја навадам. Кога погледнав горе: Леле, небото, аероплани, пеесет, не пеесет, не сто, до илјада имаше, не можев да ги избројам. Комшијата: Коле, колку има вија аероплани? Памтамкај што ја вадевме баштата, тутунот. Коле глеј. Не можам да ги избројам, викам, горе, како чавки. Леле, абе шо ќе биде овоа. Мајка од горе вика: Коле, доваѓај дома. Јас кофата и дома. Ојде дома. Е шо е викам, мајко, ова горе? Не знам бе синко. Аероплани ма, викам. Шо ќе прајме сега, ваа работа шо ќе биде. Коа ојдеа таму, коа го земаа... Оваа театаро што е сега, таму имаше војска. Војска имаше, српска војска. Театаро. Тамо една бомба фрлија, горе на промил што е, горе што го викаме и сега, и там имаше. И на бањата имаше војска, српска војска. И там бомби нафрлаа. Лом направија.

Интервјуист: Долго време останаа Германците во Штип?

Сведок: Не. Дојдеа они, ојдеа а, дојдеа Бугарите. Дојдеа.

Интервјуист: Вие ги видовте кога дојдоа Бугарите?

Сведок: Е, како не. Голем ја беше.

Интервјуист: Како изгледаа?

Сведок: Ја така беше голем. Абе они, ја после четиријесет и четврта ојдов ја војник бугарски.

Интервјуист: Дали имаа иста униформа како Гермаците?

Сведок: Не, не, не. Посебно. Посебно беа, посебна војска.

Интервјуист: А каква боја им беше униформата?

Сведок: Па негде вака, ја бев војник после.

Интервјуист: Не, добро, чисто Ве прашувам кога дојдоа, кога сте ги виделе Бугарите.

Сведок: Не ги знаеше јас, ама татко ми и знаеше. Ја беше тогај, ја четиријесет и четврта ојдов војник. Четиријесет и прва дојдоа, ја четиријесет и четврта ојдов војник, на комисија бев да ме гледат. Доктори, доктор гледа ме. Во школото горе. Го знајш ли тоа школото горе? Е там имаше комисија. Се беа генерали.

Интервјуист: Каква боја беше бугарската униформа?

Сведок: Епа, сега гледам и на телевизија друга боја, а тогај беше друга боја.

Интервјуист: Може да ми ја опишете бојата некако?

Сведок: Не можам.

Интервјуист: Не можете.

Сведок: Тоа не можам.

Интервјуист: А германската каква беше?

Сведок: А, таа беше, тука крило имаат. На Германците, крило тука. Ха, тоа беше така, право да ти кажам. Тоа бешемногу интересна работа.

Интервјуист: Кога дојдоа Бугарите, бугарските војници, дали некако се смени начинот на живот во Штип? Што се промени?

Сведок: Епа, четиријесет прва кога дојде одма купонче, лепче, купон. Купонче, толку леб, повеќе нема. И мајка ми вика: Коле, ќе јадеме, а? Е што ќе јадеме? Па нема ништо бе синко. Те сол, те пипер црвен, те кромид, тоа јади. Четиријесет прва тоа беше. И еден ден мајка ми вика: Трајчо. Што бе вика? Коле изеј го лепчето. Ќе му го дадам мојот, вика он. Тоа е мојто, вика, дел. Да му ебам мајката, даде ми го да го јадам ја. А ти што ќе јадеш? Јас сум стара, вика. Ти си млад. Тоа беше мизерија. Четиријесет и прва кога дојдеа, купонче. Четиријесет и четврта, ја војник ојде, пак купонче.

Интервјуист: А дуќанот на татко Ви, работеше и за време на бугарската окупација?

Сведок: Не, не, не. Само за крал Александар кога беа Србите. Крал Александар. На крал Александар син му, Петар што е, со мене е роден. Двајсет и втора, ка мене.

Интервјуист: А кажете ми, зошто го затвори татко Ви дуќанот?

Сведок: Епа те лојзе, бостан, тутун, жетварка, немаме жетварка, на жетва оде, та нема работа. Сите штипјани што бевме ние, асли штипјани, жетварка нема никој.

Сите на жетва, на фиљони, чушки, ма разбираш, чушки, катран го викамение, катран. Ете тоа.

Интервјуист: А кажете ми, дали Евреите можеа да прават трговија, да тргуваат кога дојдоа Бугарите?

Сведок: Па работеа, па.

Интервјуист: Работеа.

Сведок: Па работеа, работеа, нема тука, они беа трговци. Они немаа тука, они дома не седат така. Да лежат и да јадат. Сите, децата, семки продаваа, други работи продаваа, на дуќанче, работат. Ако се жене, ако се жене, пак на дуќанчето.

Интервјуист: Имаше некој што одеше вака по улица да продава семки?

Сведок: Семки? Да, продаваа.

Интервјуист: Се сеќавате на некој?

Сведок: Иде, там оде кам мостот дека го викаме ние. Седне си, на столче. Што правеш бе? Абе Коле продавам семи. Ако, продавај. Семки, еврејски семки.

Интервјуист: А кој ги продаваше? Се сеќавате? Како се викаше?

Сведок: Па деца, и стари некои. А имеше еден, тај беше трговец голем, по селата оде, збира кокошки, да ги продава, по население. А стар, стар беше. Што бе ти? епа Коле, вика, ојде по селата збирам кокошки и ги продавам, вика, да зем некоја пара. Паметни луѓе, многу беа паметни тие луѓе.

Интервјуист: Кога беше бугарската окупација, одевте во еврејското маало?

Сведок: Да, да. Јас таму стално одев. Ја четиријесет и четврта ојде војник.

Интервјуист: А кажете ми, имаа ли нешто на нив? Како се разликуваа Евреите од другите, од Македонците, од Турците?

Сведок: Не, сите заедно бевме. Не се делеме. Дали е Евреин, дали е Циганин, дали е Србин, дали е оно Македонец, сите беме заедно.

Интервјуист: Ве прашувам дали носеа некаков знак, нешто на облеката?

Сведок: Е после кога дојдоа Бугарите четиријес трета дадеа им тука крст, не таков крст, еврејски крст.

Интервјуист: Каква боја беше тоа?

Сведок: Да ти кажам отприлика темна беше малку, таква. На сите ставија, на деца, на сите, на маж, на жена, на сите. Тука ставија знак. Ја одам таму кај нив, ја со нив порасна речи, јас со нив порасна, деца, во школо, дома, семки дават ми, алви, лепче, јајца варени, се ми даваа. Шо бе викам воа, пто ви ставија на вас? Коле, вика, Хитлер ќе не униште нас. Ај бе не се плаши, бе. Коле, ќе не уништат.

Интервјуист: Значи знаеја, претпоставуваа дека некаде ќе одат?

Сведок: Епа крстот кога го ставија, тука, крстот тука. На палтото.

Интервјуист: Луѓето вака, во Штип зборуваа вака дека ќе им се случи нешто на Евреите?

Сведок: Зборуваа, сите ние зборуваме дека на Евреите крстови им ставија. Коле, ти знаеш ли бе? Знаам, им викам јас. Ја ги питувам нив. Што викаат бе? Коле ставија на нас крстови, викаат, ќе не уништат нас. Не се плаши бе, не се плаши бе. Коле ќе не уништат, Коле. Еееј, па вие се уплашивте. Е тоа биде со виа крстовите. И Бугарите четиријесет и трета, не, четиријесет и трета, и трета. Одам ја магарето да го врзам, и они што направија, они. У возот ги утоварија, сите. Пешки, пешки.

Интервјуист: Во ред, меѓутоа ќе стигнеме и до тоа. Само сакав да Ве прашам кога дојдоа Германците, влегуваа некако во еврејските куќи, во еврејските дуќани, дали земаа нешто?

Сведок: А, не грабаа Германците, а Бугарите грабаа.

Интервјуист: Добро, до тоа ќе стигнеме. А Бугарите кога, кога стигнаа или зборуваме за четириесет и трета година?

Сведок: Четиријесет и трета, и прва, Бугарите грабаа.

Интервјуист: Уште кога дојдоа?

Сведок: Аха, Бугарите грабаа.

Интервјуист: Вие видовте дека грабаа?

Сведок: А Германците, јамата, јамата. Викаа го јама они, четиријесет и прва, викаат го јамата.

Интервјуист: И што се случуваше со јамата?

Сведок: Они на цамот стои, на цамот седе, се земите вика, само (неразбирливо) нека стое, се земите. Бугарите се дигнаа, у пичку мајчину, се однесеа. Ја таму бев, ја таму гледав овака.

Интервјуист: Значи која година е тоа?

Сведок: Па четиријес прва.

Интервјуист: И вие видовте како Германците?

Сведок: Еј, Германците не.

Интервјуист: Добро.

Сведок: Не Германците, не. Само Бугарите.

Интервјуист: Што правеа? Влегуваа во...?

Сведок: Улезе таму, што му требе земи си, бега си.

Интервјуист: Во еврејските продавници?

Сведок: Во еврејските.

Интервјуист: А во куќите на Евреите?

Сведок: И во куќите, и во дуќаните, се дигнаа.

Интервјуист: Луѓето што влегуваа беа...?

Сведок: Тие наши, штипјани беа. да ти кажам право.

Интервјуист: А имаше и луѓе во униформа што влегуваа? Војници?

Сведок: Не, војници не. Онака, тие наши што беа, цивилите. Тие правеа. Што правеш бе, викам, не ли ти е срам, викам. Епа Коле воа јамата. Абе зошто, глеј ги гревови, глеј ги како седат на џамовите.

Интервјуист: Значи Вие познававте некои од тие луѓе кои земаа?

Сведок: Сите изумреа, само сам ја уште жив.

Интервјуист: Што земаа, да речеме?

Сведок: Па пари тражат. Пари тражат. Банди, ајдуци. И денеска има такви.

Интервјуист: Четириесет и трета, кога им ги ставија овие значки на Евреите.

Сведок: Крстот, тоа крст нијни беше.

Интервјуист: Кога одевте низ еврејското маало, беа некако обележани куќите, некаков знак или некако дуќаните на Евреите?

Сведок: (неразбирливо) беа они, (неразбирливо).

Интервјуист: Не, дали имаше некаков знак ставено на куќите или на дуќаните?

Сведок: Немаше, немаше, немаше. Па знаеме тука ние, знаеме се. Ние се знаеме сите. Еве.

Интервјуист: А дали Вие имате видено некој бугарски војник или некој цивил од Штип да тепа или да удира некој Евреин?

Сведок: А не тепа, не тепаа.

Интервјуист: Бидејќи е Евреин.

Сведок: Не тепаа. Грабаа, пари тражат.

Интервјуист: Сега стигаме до мгарето. Еве ми кажавте дека едно сабајле станавте да го врзете магарето.

Сведок: Татко ми вика: Коле, да го врзеш магарето. Ќе идам, ќе го врзам. Одам, те го ортомата, со тоа конечот врзувам го и теј ги Бугарите. Каде бе момче? Абе, викам, да го врзам магарето, викам. Оди в кшти, вика, да ја ебам мамка ти, мамка ти да ја ебам.

Интервјуист: Кај ги видовте војниците бугарски?

Сведок: Горе на Мерите. Бањата, бањата Кежовица, така го викаме Мера ние.

Интервјуист: И Ве избркаа дома да се вратите?

Сведок: Ја магарето го врза, нека пасе. Отидов дома. Кај беше бе, мајко, тате викат.

Горе на Мерата, викам. Бугари со шлемови, со пушки, и си викам што работа е.

Интервјуист: Колку саат беше? Сабајле беше? Рано?

Сведок: Саатот беше седум и пол.

Интервјуист: Наутро?

Сведок: Сабајлето.

Интервјуист: И значи дојдовте дома и што Ве прашуваат Вашите родители?

Сведок: А тате вика и мајка. Кај отиде магарето? Врзах го, викам, нека пасе. Ама бугари, викам, мајко, со капи, шлемови, Бугари. Еееј, па ти Бугари, што се плашиш толку? И магарето ја го врзав. Ај ќе идам доле на Јаворот, Јаворот го викаме ние.

Јавор. Там има старци. Старци има.

Интервјуист: Што е Јаворот? Да го опишете малку за нас?

Сведок: Дрвото, дрво е, јавор го викаме. Тоа е старо дрво, од турско време. Ама беше труло, труло беше. Там беше, на тоа место, на сите новоселци. Тогај не беше како сега пиво, сок немаше.

Интервјуист: Значи луѓето се собираа таму?

Сведок: Да, собираа се.

Интервјуист: Како плоштад?

Сведок: Там се собираа сите новоселци, стари, млади, редат приказки, редат.

Многу беме ние, народот беше еснаф. И што беше зборо сега?

Интервјуист: Отидовте на Јаворот.

Сведок: Е ојдеме на Јаворот. Ојдеме на Јаворот. Коле ти чу ли нешто? Не чув ништо, викам. Абе ја отидов магарето да го врзам горе викам, Бугари гледам, викам. Бугари со шлемови. Што виде? Што е таа работа? Што знам, викам. Знаете ли, викам, чули ли сте? У три саато вика, у три и пол беше вика, три саатот, дигнаа ги Евреите, вика. Сите вика.

Интервјуист: Кој Ви кажа тоа?

Сведок: Па на Јаворот.

Интервјуист: На Јаворот. Луѓето.

Сведок: Стари, стари луѓе, млади, стари. А повеќе старци редеа, ние младите слушавме, младите. Шо после викам бе? Отераа ги, вика, преку мостот, вај новио мост тука. Отераа ги вика сите, жени, деца, мали деца у раце, големи деца, стари, млади, ојдеа, вика, на станицата, на возот. Ојдеа на возот. Леле, абе јас со нив си живеев убаво. Дека ќе одат вие сега? Дека ќе одат, дека ќе ги возат вија народ? И

там ојде, на станицата. Там ојде на станицата. Одам тамо и тај го прашувам што е со капата црвена, што бе, викам, и пикнале Евреите тука. Дека се? Ја возот, вика, у возот. У тие вагони за стока.

Интервјуист: А кој е тој со црвената капа?

Сведок: Па на возот што работе. На возот, на возот. Тај главниот таму. Кога оде возот он го контролира. И викам, да питам нешто. Вика, Коле, он ме знае мене. Ја таму одеше на тутун. Имаше монопол. Носеме тутун таму, татко ми. Со татко ми одеме. Евреите ги дигнаа сите, вика. Абе така ни кажаа на Јаворот викам, дигнале ги Евреите. Дека ќе одат? Не знам бе Коле, не знам. Од Битола у Скопје, и од Штип, у Скопје у Монополот.

Интервјуист: А кога стигнавте на станицата, имаше возови?

Сведок: Имаше, возот голем. Вагони.

Интервјуист: Со луѓе внатре полни?

Сведок: Сите Евреи унатре беа. Сите Евреи унатре беа у тоа.

Интервјуист: Вагоните, може да ги опишете? Каква боја, да речеме, беа?

Сведок: Па црни.

Интервјуист: Црни?

Сведок: Црни, за стока.

Интервјуист: Како за стока?

Сведок: За стока.

Интервјуист: Имаше ли полиција?

Сведок: Што?

Интервјуист: Полиција? Војска?

Сведок: Па бугарска војска. Обавезно. Еј, со шлемови и со пушки. И ја дека, држев во рацете, јадех еден леб, јас ги сакам нив. И он вика: Каде бе момче ти? Абе тука сам, викам, те тука, те тука, тука. Ово, оно, сакам да идам на возо, на вагоно. Со нив. Да идам. Не ме пуштија, не ме пуштија. После си викам мајката, викам, ќе ме фанат и мене ќе ме затворат унатре. Ќе влезе. Избега.

Интервјуист: А се слушаа некакви извици, викаа ли нешто луѓето од внатре, од вагоните?

Сведок: Коле, оди, викаат од тамо, Коле оди. Коле оди.

Интервјуист: Кои? Од вагонот, од возот?

Сведок: Да, од вагонот. За стока, за коњи, такви работи. Ај и до тоа таму да идам и тој Бугаринот: Е да тибам мамката мрсна.

Интервјуист: Кој Ве викаше?

Сведок: Па Бугарите.

Интервјуист: Не, не, кој Ве викаше од вагонот?

Сведок: Па они.

Интервјуист: Ги знаевте, ги препознававте луѓето?

Сведок: Абе, они там беа. Имаше и мажи и жени, сите они вака у тоа тамо, викаа Коле дојди, Коле дојди. Кај ќе дојдам, не ме пушта овај Бугаринот. И викам мајката, овие ќе ме фанат, ќе ме затворат мене унатре. Ќе ме стават и мене унатре.

Интервјуист: Ги видовте како беа облечени?

Сведок: Па исто вака.

Интервјуист: Обично?

Сведок: Обично. Одело, обично одело.

Интервјуист: Имаа некакви торби, некакви куфери?

Сведок: Ништо немаа, вака. Ни торба, ништо. Децата у раки, мали деца, маленки деца. Маленки. Отерали ги. Там, на станицата. Тој со капата вика: Со деца, вика, со мали деца.

Интервјуист: На вагоните, дали имаше некаков натпис, дали пишувавше нешто?

Сведок: Не, ништо не пишувавше, ништо, ништо. До Скопје, од Скопје после, разбра ја после тука на Јаворот, од Скопје ставили ги после во Монопол.

Интервјуист: Тоа добро, меѓутоа да речеме на колку метри стоевте од вагонот?

Колку блиску бевте до вагонот?

Сведок: Па имаше околу, да ти кажам право, околу двајсет-тријесет метри. Рампата што е, рампата. Од рампата натака.

Интервјуист: Колку време останавте на станицата?

Сведок: Па пет минути, повеќе немав време. Нападија ме. Евреите, овај, Бугарите. Коле, дојди бе Коле, они ме знаат на мене, сакат ме и ја и сакам на нив. Тоа беше интересно, таа еднакост. И ја гледа денеска на телевизорот кога ги тепаа. На телевизоро даваа. Голи, чисто голи. Жени, деца, мажја (неразбирливо). Леле, си викам, Евреите види ги. Од тогај на телевизијата даваа. Кога отидов дома мајко, не, абе, што бе, жената беше тука, вика глеј ги Евреите.

Интервјуист: Добро. Од станицата каде отидовте?

Сведок: Дома ојде си, право дома бега. Ќе ме затворат, мене ќе ме стават унатре.

Интервјуист: Им кажавте на родителите?

Сведок: На Јаворот се кажа ја.

Интервјуист: Отидовте на Јаворот и кажавте се?

Сведок: Се кажа ја. Викам Евреите. Дека беше бе Коле. Па бев, викам, на станицата. Абе, викам, ќе те фанат и тебе ќе те стават унатре.

Интервјуист: Така.

Сведок: Море ќе ме ставеа, викам, ама ја бега. Ќе ме ставеа мене. А тука кај што беа Евреите, куќи, тоа Бугарите се дигнаа.

Интервјуист: Се дигнаа?

Сведок: Да. Да не го бутнам овоа.

Интервјуист: Не, нема проблем. Што се случи со еврејските куќи и со еврејските дуќани откако ги однесоа Евреите?

Сведок: Е сега ќе ти кажам. Тоа собранието што е сега, собранието, тоа беше куќа еврејска. Повака имаше уште една куќа, и таа беше еврејска. Доле у центарот, дека е центарот, и таму имаше, они се беа таму, пумпи, бунари, се имаше таму. Многу беа.

Интервјуист: А што се случи со дуќаните на Евреите?

Сведок: Дуќаните избуткаа ги тука, после ја направија таа кафаната Астибо. Таа големата кафана.

Интервјуист: Вие видовте како ги рушат?

Сведок: Епа како не бе, тоа се избутаа. Грабат, грабат народот.

Интервјуист: Народот? Вие видовте како крадат од...?

Сведок: Крадат бе, на го ја. Тате вика мајко: Коле ништо да не фаќаш. Ништо не фаќам.

Интервјуист: И кој земаше?

Сведок: Абе сите тие изумреа, сите.

Интервјуист: Не, не. Не име и презиме. Значи цивили од Штип?

Сведок: Абе наши, Македонци, штипјани.

Интервјуист: А луѓе во униформа? Дали имаше?

Сведок: Не, не. не. Кај нас, ја викам, ја викам им: Што правете вие бе? Епа Коле што праеме. Слушај бе, воа не се зима вака. Воа нема фајде од Бога, ќе те к'не Господ. Ќе те к'не Господ, не кради. Ти не ли г знаеш Евреите? Знаам ги. Епа што крадеш од нив. Сите тие што крадеа од дуќаните, штоф, ово, оно, сите изумреа. Сите. Цела, фамилија цала, Тала фамилија изумреа. Туѓо си е туѓо, свое си е свое. Мојот татко вака викаше: Динар да искараш вака, да не крадеш. Од крадење фајде нема. Еден Господ има. Друг нема.

Интервјуист: А дали видовте, дали организираа некаква продажба на работиве коишто ги земаа од Евреите?

Сведок: Како?

Интервјуист: Луѓето коишто ги земаа работите, дали ги продаваа?

Сведок: Не бе, абе тие беа гагации, гагации така ги викат штипјани, гагации. Од тие не бива фамилија, не бива фамилија.

Интервјуист: Добро, да. Меѓутоа мислев да не сте ги виделе како ги продаваат?

Сведок: Не. Не видеам да го продаваат. Не виде. Ама не виде аир никој. Ја шо ги знам изумреа сите. Сите изумреа, цела фамилија.

Интервјуист: Вие видовте кога ги одземаа стварите?

Сведок: Видеме бе, како не видеаме.

Интервјуист: И што земаа?

Сведок: Па там граба нешто, што му треба. Те лонци, канчиња, канчиња, у дуќаните, се грабат. Кај ќе го носиш бе, кај ќе го носиш? Епа Коле Јамата е. Еми не зирам ја бе, викам. Мојот татко и мајка кажа ми да не зираш ништо. Само отиди да видиш и не зирај ништо. И не зема.

Интервјуист: А до кога останавте во Штип?

Сведок: Како?

Интервјуист: Во Штип. До кога бевте? До која година?

Сведок: Епа тоа беше четиријес прва Јамата.

Интервјуист: Не Јамата. Прашувам, значи, откако ги депортираа Евреите, до кога останавте во Штип?

Сведок: А после беше на Сремскиот фронт. Даде ми после стан, вај стан даде ми го.

Интервјуист: Не. Од Штип заминавте на Сремскиот фронт или бевте претходно на некое друго место?

Сведок: Не, прво Апостолски Мијалче. Мијалче, знаеш ли го, Апостолски?

Интервјуист: Да.

Сведок: Штипјанец е, новоселец е. Дојде четиријесет и четврта у Софија, у Софија.

Интервјуист: А што баравте Вие во Софија?

Сведок: Па бугарски војници били сме, бугарски војници.

Интервјуист: Аха. Значи Ве земаа во бугарската војска?

Сведок: На комисија ојдеме. На комисија, кај што е школото. Ојдеме, доктори, пуна соба доктори. И не соблечеа голи. И вика: Момче, ти ќе бидеш коњица. Еј, викам ја не можам да се качам на магаре, не па на коњ. Ај бе ќе бидеш. Прати ме у Добруца. Добруца, там на Црно Море. Там беше војник бугарски.

Интервјуист: И од таму Ве однесоа после во...?

Сведок: Е после, дојде Апостолски во Софија, Мијалче Апостолски, сите Македонци кои се здрави вика, сите Македонци што беме ние војници бугарски, ојдеме таму, а ни кажа Апостолски, Апостолски е новоселец. Знаеме го, го знам. Кажал таму, абе вика: Има ли некој од Штип? Абе има, еее, пуно штипјани. Пуно е, вика. Они го знаат оти е новоселец. Ракатката Коле вика, тука е. Дека е тај, бе? Тука е. Да ми го доведете. Оди Коле, вика, Апостолски. Ја се уплаши. Шо е работата сега, мајката, ја викам, шо е работа сега шо ме вика Апостолски. Он е новоселец викам, муабет ќе напрае ми. Шо бе бате Мијалче, генерале? Аа бе Коле ти ли си? Јас сам бате Мијалче. Бацување, бацување, бацување.

Интервјуист: И од таму заминавте на Сремскиот фронт?

Сведок: После таа работа биде, таа работа што биде. Бате Мијалче, дека ќе одиме сега ние, викам? Генерале? Коле, ќе ти кажам вика. Сега сите дома ќе си одете. Сите дома ќе си одете, сите Македонци. И таму ќе бидете партизани. Там партизани ќе бидете. Што е тоа партизани бате Мијалче? Да се биеме, да си ја земеме Македонија да биде самостална. Да не бидеме под команда на овај, на онај.

Еми убаво тоа бате Мијалче, убаво ќе биде. И ја вечерта, дента си дојде, вечерта, и до вечерта доваѓа ми човек на џамот тука, сестра ми и мајка ми во друга соба, ја во друга соба. У Ново село. Отварам џамот, што сакаш бе? Кој си ти? Одма да се спремиш сега. За што да се спремам? За курир. Да одам у воа штабот на командата. У штабот на комот да одам. Како бе да одам јас, викам, јас дојдов денеска. Со Апостолски Мијалче виде се. Ај спремај се. И спремив се, мајка ми: Кај бе Коле? И викам така и така. Дојдоа да одам на комот. Како бе синко да одиш на комот? Ја без тебе не седам дома и она со мене се облече. Палтото, рубата и она со мене на комот. Ојдеме на комот, таму се штипјани. Се штипјани. Сите беа штипјани, беа. Ајде бе Коле, тебе те чекаме ние. Е шо бе, шо ме чекате? Па вија имат пушки, митралези, не знат да ракуват. Не знат да ракуват. Млади. А ти беше војник бугарски? Беше, викам, бугарски војник. Ајде, даде ми митралез, италијански, Брен. Италијански митралез. Уште двоица, еден тука, уште еден. Ставиме заседа на лански пат, заседа.

Интервјуист: И со оваа група потоа Ве однесоа, потоа заминавте на Сремскиот фронт?

Сведок: После тоа, откако ја дојдов тука. А, знападнаме го Штип. Нападнаме го. Нашите граѓани го напаѓавме Штип, Кочани, Винаца, напаѓа го, од там навечер напаѓат, во комот сам бил, у селото, у штабот. И викат: Коле бе, партизанки, имаше три од Кочани, партизанки. Од Штип имаше пет-шест. Коле шо бе, абе леб не сме јадени. Таа ноќ напаѓаме ваму на Брегалница, а Панче Зајко питуваш ли го, Панче Зајко, кувар, у комот. Бате Панче, дај бе лепче викам, вија партизанките не се јале,

гладни се. Ќе ти дадам Коле. Даде еден леб, они таму у тоа племната лежат. На сламата у племната лежат. Што праете бе? Коле спииме. Леб донесе ли? Донесе. Сега сите ќе станете, викам, ќе ви дадам леб. И даде им по едно парче леб на сите. Повеќе нема, толку.

Интервјуист: А во Штип против кого се боревте?

Сведок: Кој?

Интервјуист: Вие. Кога го напаѓавте Штип?

Сведок: Да го земеме, Штип да го земеме.

Интервјуист: Кој беше таму? Која војска?

Сведок: Која војска ли беше?

Интервјуист: Да. Против која војска се боревте?

Сведок: Слушај сега. Ја беше војник бугарски. Бугарски беше војник. Таму

Апостолски вика и се вратив дома.

Интервјуист: Не, не. Штип кога го ослободувавте, која војска беше во Штип?

Сведок: Ха, Бугари.

Интервјуист: Бугари?

Сведок: Е, така.

Интервјуист: А на Сремскиот фронт против кого се боревте?

Сведок: Там сега, там ние беме титова војска.

Интервјуист: Против кого?

Сведок: Четрнајс, петнајстиот корпус, четиријесет и осма дивизија. Там беме сите заедно. Сите заедно. Четниците, четници, балисти, Германци и усташи - тие беа заедно. Тие беа заедно. А ние беме сами.

Интервјуист: Од кога го пробивте Сремскиот фронт, на каде отидовте после?

Сведок: До комот, ком имавме, Кајгана, Винковци, Славонска Пожега, Дуго Село, Загреб. Од таму ојдеме за Солун, овоа до Словенија - Целје.

Интервјуист: Дали по пат видовте, значи додека траеја овие борби, некакви убиени цивили или запалени села?

Сведок: Е Бога ми, тоа не виде.

Интервјуист: Не видовте?

Сведок: Не виде.

Интервјуист: Кога се вративте во Штип после војната, дали имаше некои Евреи кои што се преживеани и што се вратиле?

Сведок: Нее, е Мошо, Мошо Евреинот.

Интервјуист: Кој е Мошо?

Сведок: А Мите, Мите, Мите, син му, Мите, два сина има он. Мошо. Е сега српски војник он бил, српски војник некаде. На крал Александар војник, Мошо. И сега викале они, сите Македонци да се одделат на крај. Сите Македонци. И Мошо, и он се одделил со Македонците. Мошо се одделил. И доваѓат у Штип, сите Штипјани доваѓат, и Мошо Евреинот. Што бе Мошо, како ти остана? Коле, ќе ти кажам, вика. Шо е бе Мошо, кажи ми. Кога речеа сите Македонци да се делат и јас се оддели со Македонците. И не ме, и не ме видеа. Оти сам Евреин ја. Не ме видеа вика мене. Јас

се одделив. И после Мошо што биде? Шо после, вика, бил, и работел во воа метална работил, метална.

Интервјуист: Значи тука живееше во Штип после војната?

Сведок: Зема, зема жена Македонка. Пала. Коле јас ќе се женам јас, вика. Е жени се бе Мошо, со кого викам? Со Пала. Ако, добро, мирна она, кротка, мирна е. Татко, мајка, браќа, добри са. И жени се за Пала. Е тоа после два сина, два сина имаше.

Интервјуист: Добро.

Сведок: Едејниот син ојде у Израел. Едејниот. Вај остана тука. И Мите остана. И жена, и така. Ааа, Пала умре.

Интервјуист: Добро.

Сведок: Умре Пала.

Интервјуист: Пред три месеци, кога беа моите колеги тука кај Вас.

Сведок: Да, знам.

Интервјуист: Вие сте им кажале една работа. Денот кога ги депортирале Евреите дека сте се разбудиле многу рано.

Сведок: Да, да.

Интервјуист: Се сеќавате на тој ден?

Сведок: Па четиријес трета тоа беше.

Интервјуист: Да. Меѓутоа сега ми кажавте дека сте излегле да го носите магарето и дека Ве сретнале бугарски војници. Тогаш се разбудивте или станавте претходно тој ден? Во ноќта?

Сведок: Не, не. Не стана. Не стана. Прво магарето да го врзам ојде горе.

Интервјуист: Во коку се разбудивте? Во колку часот? Се сеќавате отприлика?

Сведок: Па околу седум саатот, седум и нешто.

Интервјуист: Во текот на ноќта не слушнавте ништо?

Сведок: Ништо, ништо. Ако чуеше ја ќе станвеј.

Интервјуист: Е сега да одиме на онаа епизода кога сте на железничката станица.

Кога Ве викаат.

Сведок: Викаме, викаме.

Интервјуист: Препознавте некои од Вашите другари којшто беа внатре во вагоните?

Сведок: Нее, така беа унатре они, како коњои.

Интервјуист: Не видовте некој со Ваши очи, некој кој што го знаевте од овие Вашите другари?

Сведок: Не, само: Коле, дојди бе, Коле.

Интервјуист: Значи слушавте само звуци?

Сведок: Слушам ги, ја бев па на рампата.

Интервјуист: Меѓутоа некој да го видите вака визуелно? Внатре?

Сведок: Не можех. Да ти кажам право. Не можех.

Интервјуист: И уште една работа. Кажете ми, кога бевте во Целје, горе, со партизаните.

Сведок: Да, со Апостолски.

Интервјуист: Видовте ли заробеници воени, усташи, да речеме, домобрани.

Видовте горе заробени? Во Целје?

Сведок: Не видеме, не. Ние бевме петнајстиот корпус, четиријес и осма дивизија.

Интервјуист: Меѓутоа заробени усташи или четници којшто ги спроведуваат и ги носат во некакви логори?

Сведок: Не виде тоа.

Интервјуист: Не видовте.

Сведок: Не виде. Дека можам тоа. Борба си е, нема тука. Борба си е борба.

Интервјуист: Во ред. Ви благодарам многу за Вашата соработка, што ги споделивте овие сеќавања со нас.

Сведок: Сега па да кажам за Мошо.

Интервјуист: Аха.

Сведок: За Мошо да кажам. Како бе Мошо ти дојде? Коле, рече, кога питаа кои се Македонците ја се одделих со Македонците. Ако не се одделеше ќе ме утепаа, вика. Пленик бил, пленик. Пленик бил Мошо. И вие нашите биле пленици. Ама се ги пуштиле Македонците. После Мошо? Што после, вика? Остана жив. Па работил у метална, у метална работеше.

Интервјуист: Во ред. Ви благодарам уште еднаш.

Сведок: А два сина имат. Не знам живи ли са. А кажа ми он на мене. А Коле ја оди таму. Па живее сега таму, там сега живее. И на Мите жена, на Мите жена му, и деца има Мите, и брат таму, таму.

Интервјуист: Така.

Сведок: Трговци биле.

Интервјуист: Во ред.

Сведок: Дукани имале, трговци биле.

Интервјуист: Ви благодарам уште еднаш.

Сведок: Фала. Да сте здрави и живи. Воа се спомени. Девеесет години и оште памтам.

Интервјуист: Одлично. Само да видам да не има уште нешто? Само една работа да разјасниме околу вагонов на станицата, значи околу возот на станицата. Кога беа моите колеги кај Вас пред три месеци.

Сведок: Беа. Да, знам ги.

Интервјуист: Вие им кажавте дека во вагонот сте препознале двајца или тројца Ваши другари којшто Ве повикувале.

Сведок: Они викаа Коле, дојди. А ја не можев да одам.

Интервјуист: Не, не. Меѓутоа дали се сеќавате кои луѓе ги видовте?

Сведок: Не, не. Не виде.

Интервјуист: Затоа што минатиот пат сте им кажале дека сте ги виделе Мошо и Секирко.

Сведок: Не. За Мошо, беше војник он.

Интервјуист: Не. Меѓутоа внатре во вагонот?

Сведок: Абе тоа толку е унатре. Толку џамчето е. Кај ќе видиш? Они сите беа унатре. И викаат: Дојди! Дојди! А кај ќе дојдам.

Интервјуист: А некои од гласовите не ги препознавте?

Сведок: Не можеш да ги препознаеш.

Интервјуист: Не може.

Сведок: Кај ќе ги препознаеш. Толкаво цамче е тоа, кај ќе ги препознаеш. Е такива вагони.

Интервјуист: Да, меѓутоа според гласот не можевте да препознете никој, не можевте да идентификувате никого.

Сведок: Абе не дава овај, со пушка. Бугарин со шлем. Ќе ме ставе унатре и мене. И мене унатре.

Интервјуист: Колку луѓе викаа по Вас отприлика?

Сведок: Па, па да ти кажам тоа беа купче, купче беа на тоа возот. На вагонот.

Купче. И викаат: Коле, дојди! Дојди Коле! Кај ќе одам ја. Кај смеам да дојдам ја.

Интервјуист: Така.

Сведок: Кај смеам да дојдам ја. Ќе ме фатат и мене, ќе ме стават унатре и мене.

Conclusion of Interview